

найнезначніших відхилень від «соціальних стандартів», загально визнаних правил поведінки і моральних принципів – до правопорушень, зокрема найбільш суспільно небезпечних, якими є злочини. Кожен із різновидів цих порушень обумовлений відповідними причинами й умовами, антисуспільний зміст і значущість яких, а отже, їхня соціальна шкідливість і небезпека, різняться.

Свою специфіку має й індивідуальна профілактика вчинення злочинів. Вона визначається, передусім, об'єктом цієї діяльності. Поняття об'єкта індивідуально-профілактичної діяльності, спрямованої на попередження саме злочинів, пов'язане з адекватним уявленням про причини й умови індивідуальної злочинної поведінки, хоча останні, на нашу думку, і не є безпосереднім її об'єктом.

Лемик Роксолана Ярославівна, доцент кафедри цивільного права і процесу юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, кандидат юридичних наук, доцент

ЕКСПЕРТИЗА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗА НОВИМ ЦИВІЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

3 жовтня 2017 року Верховна Рада України прийняла один із ключових законопроектів, від якого залежатиме життєздатність майбутнього Верховного Суду. Нам запропонували нову систему координат, у якій так чи інакше всім доведеться жити, коли йдеться про цивільні процесуальні відносини. Це проект Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 6232.

Як зазначають у Раді з питань судової реформи, цими змінами встановлюється чітке розмежування юрисдикції судів різних спеціалізацій (адміністративних, господарських і загальних), запроваджуються ефективні механізми запобігання зловживанню процесуальними правами, забезпечується

дотримання стадійності судового процесу й розумних строків судового розгляду, розширюється та посилюється роль альтернативних способів вирішення спорів, вирішення питання групових (або «класових») позовів та інші питання, які дають змогу зменшити навантаження на судову систему.

Також у межах внесення змін до процесуального законодавства вирішується питання практичного впровадження принципів рівності, гласності, змагальності, правової визначеності й остаточності судових рішень, зокрема вдосконалення процедури перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами та передання справи на новий розгляд касаційною інстанцією [1].

Інститут доказування в цивільному судочинстві теж зазнав деяких змін. Слід з'ясувати, як новий Цивільний процесуальний кодекс (ЦПК) України регулює питання призначення та проведення експертизи.

Відповідно до ст. 103 нового ЦПК України, висновок експерта – це докладний опис проведених експертом досліджень, зроблені в результаті їх висновки та обґрунтовані відповіді на питання, поставлені перед експертом, складений у порядку, визначеному законодавством. І хоч дефініція не зазнала змін, новелою є встановлення положення в цій статті про те, що предметом висновку експерта не можуть бути питання права. Цікаво, що судова практика дотримувалася цього положення. Експерт – це особа, яка проводить дослідження і дає висновки з питань, що не відомі широкому загалу й суду зокрема.

Ще одне істотне нововведення стосується положень, які регулюють питання проведення експертизи в цивільному судочинстві, – це можливість проведення експертизи за ініціативою учасників справи. Якщо досі експертизи призначалася лише ухвалою суду (саме тому таке дослідження й називали «судовою експертизою»), то відповідно до ст. 107 ЦПК України учасник справи має право подати до суду висновок експерта, складений на його замовлення.

Особи, які брали участь у справі, маючи на меті довести обставини, на які вони посилаються за допомогою висновку експерта, зобов'язані були звертатися в суд з клопотанням про призначення експертизи. Кодекс редакції 2004 року в ст. 143 встановлював, що для з'ясування обставин, які мають значення

для справи і потребують спеціальних знань у галузі науки, мистецтва, техніки, ремесла тощо, суд призначає експертизу за заявою осіб, які беруть участь у справі. Тому, якщо позивач, готуючись звернутися в суд із позовною заявою на захист свого порушеного, невизнаного чи оспорюваного права, звертався до експерта з власної ініціативи про проведення експертизи, висновок який він отримував внаслідок такого дослідження міг бути оцінений судом лише як письмовий доказ, а не як висновок експерта, з усіма наслідками, що із цього випливають. Хоча висновок експерта й не має заздалегідь установленної переваги над іншими засобами доказування й оцінюються судом на рівні з іншими доказами, сприймаючи документ як висновок експерта, суд за потреби може, наприклад, призначити додаткову експертизу, якщо попередній висновок експерта, отриманий з ініціативи сторони, буде визнано неповним або неясним.

Це нововведення, що дає змогу виявляти ініціативу заінтересованим особам у зібранні доказів у частині проведення експертизи до відкриття провадження, також суттєво заощадить час, необхідний суду для проведення підготовчих дій і сприятиме дотриманню строків судового розгляду.

Очевидно, що проведення експертизи на замовлення учасників справи, а також складання висновків за результатами проведеного дослідження регулюється чинним законодавством України про проведення судових експертиз. Нині це Закон України «Про судову експертизу» [2]. Усі положення, що встановлені в цьому Законі, зокрема вимоги до особи експерта, його права й обов'язки в процесі проведення дослідження, форма і зміст висновку, що складають за результатами проведеного дослідження, а також вимоги про проведення криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз виключно державними спеціалізованими установами, повинні дотримуватися й у випадку, якщо експертиза проводиться на замовлення учасників справи. Однак законодавець не встановлює наслідків недотримання положень закону в цій частині здійснення процесуальних прав заінтересованими особами. Якщо суд як доказ у справі отримає висновок експерта, що був складений за результатами експертизи, проведеної на замовлення учасників справи, з

порушенням вимог Закону України «Про судову експертизу», можливі декілька варіантів розвитку подій. Наприклад:

1. Суд може досліджувати цей доказ як письмовий документ, а не як висновок експерта.

2. Суд під час дослідження висновку, складеного з порушенням вимог законодавства, оцінює його як недостовірний і з цих міркувань під час ухвалення рішення не посилається на нього як на доказ, що підтверджує чи спростовує факти, які мають значення для справи.

3. Якщо висновок експерта буде визнано таким, що викликає сумніви в його правильності, судом може бути призначена повторна експертиза, яка доручається іншому експертові (експертам).

Кожен із цих варіантів заслуговує на увагу і має право на існування. Науковці чи юристи-практики можуть запропонувати ще кілька моделей вирішення цього питання. Саме для уникнення можливості двозначного тлумачення положень законодавства це має бути врегульовано на рівні закону.

Експерт, який склав висновок за зверненням учасника справи, має ті самі права й обов'язки, що й експерт, який здійснює експертизу на підставі ухвали суду. Такий експерт може викликатися в судове засідання для дачі пояснень і відповідей на запитання під час дослідження висновку як доказу в суді. За результатами такого дослідження може виникнути потреба призначення додаткової чи повторної експертизи, підстави для призначення яких залишилися незмінними.

Також учасники справи можуть заявити відвід експерту, який підготував висновок на замовлення іншої особи. Відповідно до ч. 7 ст. 107 нового ЦПК України, якщо суд визнає наявність підстав для відводу, то висновок, який був підготовлений цим експертом на замовлення іншої особи, до розгляду не приймається.

Значну увагу в новому ЦПК України в частині врегулювання призначення та проведення експертизи приділено питанням збереження об'єктів експертного дослідження. Відповідно до ч. 4 ст. 107 нового ЦПК України, висновок експерта, складений за результатами експертизи, під час якої був повністю або частково знищений об'єкт експертизи або змінено його властивості, до розгляду судом не приймається,

крім випадків, коли особа, яка його подає, доведе можливість проведення додаткової та повторної експертизи з питань, досліджених у висновку експерта. Законодавець наголошує, що такий висновок експерта, що був складений за результатами експертизи, під час якої повністю або частково знищений об'єкт експертизи, який є доказом у справі, або змінено його властивості, не замінює сам доказ та не є підставою для звільнення від обов'язку доказування. Таким чином, закон змушує заінтересованих осіб, які ініціюють проведення експертизи, максимально уважно ставитися до збереження об'єктів дослідження. Утративши чи суттєво пошкодивши об'єкт дослідження, учасник справи не лише втрачає право доведення обставин справи за допомогою висновку експерта, а й ризикує отримати рішення не на свою користь, якщо інших засобів доказування для підтвердження чи спростування відповідної обставини в заінтересованій особі немає.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Оприлюднені проекти нових ЦПК, ГПК та КАС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zib.com.ua/ua/127922-oprilyudneni-proekti-novih-cpk-gpk-ta-ka.html>. – Назва з екрана.

2. Про судову експертизу: Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232.

Ленська Людмила Валентинівна,
ад'юнкт кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ

ЯК НЕ СТАТИ ЖЕРТВОЮ ГРАБЕЖУ

Поточна криміногенна обстановка в Україні є досить складною. На тлі збільшення загальної кількості злочинів зростає за рівнем і набуває нових, небезпечніших рис корислива та корисливо-насильницька злочинність. Статистика свідчить, що грабежі серед злочинів проти власності посідають друге місце після крадіжок і в середньому становлять близько 7 %. З початку року вже зареєстровано 14 475 грабежів, із них лише 5 213 розкрито [1]. На жаль, від небезпеки стати потерпілим від